

Krijn Pansters : „Kunnen we, nu we toch offers moeten brengen, niet ook leren radicaal afstand te doen van onverantwoordelijk gedrag en onverschilligheid?” Foto: Ermindo Armino

Naar een duurzaamheid die blijvend verankerd is in het gedrag van mensen

De coronacrisis biedt mogelijkheden voor de noodzakelijke ‘ecologische bekering’, betoogt Krijn Pansters. „Dit is het moment om ons te richten op het belang van de ander, primair de zieke en de eenzame, maar ook van de andere schepselen.”

Vijf jaar Laudato si'

• Krijn Pansters

Zoals zovelen ben ik een groot Franciscus-liefhebber. Franciscus van Assisi (†1226) wilde het liefste dat allen ‘alles aan de Heer teruggeven’, opdat materiële bezittingen en menselijke ondeugden de goede verhoudingen tussen mensen niet langer verstoren of een obstakel zijn voor vreedelievendheid en gerechtigheid. Franciscus' spiritualiteit van bezitloos leven en nederig door de wereld gaan is ook een van de hoofdinspiraties van paus Franciscus' *Laudato si'*, zoals vanaf het begin van het document blijkt: 'Ik wil niet verder gaan in deze encycliciek zonder gebruik te maken van een mooi en motiverend voorbeeld'. De passage over de heilige Franciscus is een van de mooiste paragrafen, omdat paus Franciscus hier laat zien wat hem zo inspireert in zijn naamgever: de combinatie van zorg voor de natuur, gerechtigheid jegens de armen, inzet voor de samenleving en innerlijke vrede.

Christelijke deugden

Toch is mijn favoriete passage een andere: paus Franciscus' oproep tot ecologische bekering. Ik zal uitlegen waarom. Ik heb zelf vele jaren onderzoek gedaan naar de betekenis van de christelijke deugden voor

het welzijn van mens en maatschappij. Vele Bijbelse en Paulijnse deugden, maar ook de van oorsprong klassieke kardinale deugden (verstandigheid, rechtvaardigheid, matigheid en moed), kunnen van groot belang zijn voor het goede samenleven nu. Zijn 'ieder het zijn geven' (een klassieke definitie van rechtvaardigheid) en 'niet te veel gebruiken' (matigheid) niet ook cruciaal voor duurzaamheid nu? Paus Franciscus spreekt in dit verband overigens ook regelmatig van 'wijs leven' en 'moedige beslissingen'.

Toch ben ik mij recent gaan afvragen, waar eigenlijk het moment van leven volgens de deugden – die in hedendaagse debatten trou-

We zijn schepselen van hoop, waardoor we een betere toekomst voor iedereen echt mogelijk achten

wens weer steeds meer in een kwaad daglicht komen te staan ('moraalridders', 'virtue signalling') – eigenlijk begint. Wat is het ogenblik of de ontwikkeling die ervoor zorgt dat een mens de ogen geopend worden voor de voorrang van het grotere geheel? Waardoor vindt er bij de mens een omslag plaats van eigenbelang naar oog voor belangen van gedeelde waarde? Zonder deze morele ommekeer in het binnenste van de persoon blijven deugden immers een theoretische constructie.

Ook paus Franciscus heeft de noodzaak van deze ommekeer willen onderstrepen door te spreken over 'ecologische bekering' en ik vind dat een hele slimme zet. Bekering wordt van oudsher niet alleen in verband gebracht met het begin van een nieuw leven maar ook met dwang en overheersing, maar ik ben blij bij paus Franciscus te lezen dat bekering voor hem vooral te maken heeft met spirituele rijkdom, vernieuwing van de mensheid en 'een innerlijke drijfveer die bemoedigt en het persoonlijke en gemeenschappelijke handelen zin geeft'. Een diepgaande innerlijke bekering heeft dus alles te maken met de verbondenheid met alles wat ons omringt. In ecologisch opzicht impliceert zij 'verschillende, met elkaar verbonden grondhoudingen die een edelmoedige en liefderijke inzet voor het milieu op gang brengen'.

Wanneer ik dan, bemoedigd door dit belangrijke hoofdstuk van *Laudato si'*, verder nadenk over de mogelijkheden van een ecologische bekering, dan kom ik bij de volgende drie elementen van morele ommekeer: afkeer, inkeer en toekeer. De coronacrisis werkt daarbij als een vergrootglas. Kunnen en moeten we niet dit moeilijke moment aangrijpen om ons 'af te keren' van zelfgerichtheid en de zucht naar niet-noodzakelijke dingen die uiteindelijk anderen ernstig te kort doen?

Laten we met elkaar over de medische noodzakelijkheden spreken, maar niet minder over de morele noodzakelijkheden

Kunnen we, nu we toch thuis moeten blijven en offers moeten brengen, niet ook leren radicaal afstand te doen van onverantwoordelijk gedrag en onverschilligheid? Kunnen we, nu ons thuis onze wereld is, leren 'in te keren' in het binnenste van het hart om daar, en niet in productie en consumptie, bevrediging te vinden?

Onbeduidend en kwetsbaar

Het is een geweldige paradox dat we door de crisis met de neus op het feit van onze eigen onbeduidendheid en kwetsbaarheid gedrukt worden, maar dat we door de quarantaine juist extreem teruggeworpen worden op, en in, onszelf. Maar zouden we niet ook meteen kunnen leren ons door middel van belangeloze inzet en edelmoedigheid 'toe te keren' naar het immense belang van de ander, primair de zieke en de eenzame, maar ook van de andere schepselen, waarmee we een 'schitterende universele gemeenschap' vormen? Laten we met elkaar over de medische noodzakelijkheden spreken, maar niet minder over de morele noodzakelijkheden, over de betrokkenheid van het hart dus die vooral nu van iedereen gevraagd kan worden.

De geschiedenis leert dat mensen na een grote crisis niet meteen

massaal het goede gaan doen opdat nu alles heel anders zal zijn. Velen vallen terug in gedragingen waartoe gemak en gewoonten uitnodigen. Tegelijk zijn we schepselen van hoop, waardoor we een betere toekomst voor iedereen echt mogelijk achten. Ik zou ervoor willen pleiten dat we – het liefst met zoveel mogelijk mensen – gaan nadenken over het vormgeven van een duurzame duurzaamheid, een duurzaamheid die blijvend verankerd is in het gedrag van mensen. Ik vertrouw dus graag op de visie dat de individuele mens de komende jaren een omslag gaat maken 'from satisfactions to value', van het nalopen van eigenbelang naar de inzet voor zaken van gedeelde waarde.

Deze ethische omslag, die begint met de vraag 'waar ben ik nu helemaal mee bezig?', kan op diverse manieren plaatsvinden: van binnen-uit (inzicht en overtuiging), van buitenaf (incentive en ontmoeting), of van bovenaf (ingeving en openbaring). Maar hoe voltrekt zich deze omslag nu werkelijk? Kun je organiseren dat hij zich voltrekt? Kunnen mensen bewogen worden tot een morele omkeer naar belangen van waarde? Laat dit hét onderwerp zijn waarover iedereen de komende jaren spreekt: hoe bevrediging te vinden in echte betrokkenheid en in vruchtbaar ethisch handelen omwille van het welzijn van allen.

• Krijn Pansters is stafmedewerker van het Franciscaans Studiecentrum aan Tilburg University en docent franciscaanse spiritualiteit en middeleeuwse geschiedenis aan deze universiteit. Hij is hoofdredacteur van www.franciscanconnections.com

• Volgende week Caroline Doelman over hoe Solidair Friesland geïnspireerd door *Laudato si'* parochies en kerken ondersteunt in het gesprek over zorg voor de aarde en de medemens